

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Postbus 114, Utrecht, Tel. (030) 24641
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE MENS ALS ROBOT

De mens als robot. Het is een beeld ontleend aan het verslag van Harry Mulisch over het proces Eichmann. Zeven herdrukken beleefde dit verslag. Het is dus door velen gelezen, maar er is te weinig over gesproken. Ik heb er althans niet veel van gemerkt. Mij laat het probleem Eichmann, zoals het uit het verslag naar voren komt, niet los. Het dringt zich als een angstkreet, als een aanklacht aan mij op. Een angstkreet met het beeld voor ogen van de mens als robot; als levende dode.

Een aanklacht waar deze beelden worden gezien als een symbool van de vooruitgang; de toekomstige mens gehoorzaamend aan prikkels zonder na te kunnen gaan wat die prikkels waard zijn en waar ze vandaan komen. Een voortgang van de ontwikkeling die geen vooruitgang is.

Keer op keer als ik het verslag lees, wordt het mij duidelijker dat Mulisch tot dit portret van Eichmann moest komen. Uit alles wat deze man tijdens het proces gezegd heeft is de robot te herkennen. Zelfs zijn verdiediger voert dit beeld aan als hij verklaart, dat, indien men deze verdachte zou opdragen de hele dag touwtje te springen, hij dit zou doen. Zonder prikkels van buitenaf en zonder die opdracht komt hij echter niet in beweging. Hij heeft eens gevraagd om een bevel zich zelf op te hangen. Toen dit bevel niet kwam, deed hij niets, hij zou ook niets gedaan hebben, al had hij een zak vol touwen.

Eichmann was — en is nog steeds — het schoolvoorbeeld van de menselijke robot. Op bevel liet hij miljoenen sterven. Nooit vroeg hij zich af, wat de menselijke betekenis, wat de menselijke waarde van zijn daden was. Toen de hoogste leiding om politieke redenen op matiging aandrong, was hem dit niet mogelijk. De machine was in beweging en niet meer te stoppen.

Dit is volgens Mulisch één van de kernproblemen van onze tijd. De mens als machine; een machine die niet denkt en geen weet heeft van waarden en normen.

Is dit beeld te somber? Ja en neen. De techniek leert ons allemaal mechanisch onbewust

reageren op prikkels buiten ons zelf. Denkt u eens aan het verkeer. De bromfietser, de automobilist reageren op het geluid van een passerend voertuig. Hij schakelt automatisch, op het geluid van z'n motor, zonder op zijn snelheidsmeter te kijken.

Zo zijn er tal van voorbeelden te geven van automatisch handelen, „stomweg” zeggen wij dan. Dit stomweg reageren, dit robotachtige gedrag komt dagelijks in allerlei vormen bij ons boven. Onbeheerste reacties op televisie- en radio-uitzendingen, bij voetbalwedstrijden, het dringen voor een bus en trein. Massaal dus, maar ook in kleine, op het eerste gezicht onbelangrijke, zaken. Het is niet gebonden aan een bepaald volk of aan bijzondere omstandigheden. Laten wij daar duidelijk over zijn. Wel beïnvloeden de omstandigheden de vorm en de omvang.

Het zijn deze menselijke eigenschappen die de voorwaarden van het succes van een Hitler of een Mussolini waren.

Wat nu heeft het humanisme in deze situatie te zeggen? Legt het zich erbij neer? Beslist niet. Ik mag u daarbij verwijzen naar de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond. In die verklaring wordt de eis gesteld, dat wij voortdurend bereid zijn ons in denken en doen redelijk te verantwoorden. En deze eis is rechtvaardig, omdat naar humanistisch inzicht een waardebesef, dat niet willekeurig kan worden gewijzigd, wezenlijk is voor de mens. Dit betekent dat ieder mens kan weten, dat zijn doen en laten niet los mag staan van wat hij denkt en voelt. Dit waardebesef verandert ook niet van de ene dag op de andere. Wel kan het ontwikkeld worden door de bereidheid ons redelijk te verantwoorden.

Dit zijn geen losse kreten, maar een duidelijke opdracht. Hier gaat het om als mens automaat worden, of mens zijn en steeds meer menselijk worden. Menselijk worden in verbondenheid met de ander. Dit is de zin en de rede en daarmee tevens één der rechtvaardigingen van ons soms zo zinloos lijkend bestaan.

J. PASMAN

tekst gebruikt bij de televisieuitzending van woensdag 3 november 1965

WAAROM VINDEN WE MODERNE KUNST VAAK ZO LELIJK?

Waarom vinden we moderne kunst vaak zo lelijk? Alvorens we een poging gaan doen die vraag te beantwoorden, moeten we natuurlijk eerst weten, of de vraagstelling als zodanig juist is. Om niet met een misverstand te beginnen, wil ik met u afspreken, dat ik onder moderne kunst wil verstaan de kunst sedert ongeveer de Eerste Wereldoorlog, en wel in het bijzonder die van na de Tweede Wereldoorlog. Verder moet ik bekennen, dat ik niet beschik over nauwkeurige, objectieve gegevens omtrent het oordeel van het publiek over moderne kunst en ook niet weet, of daarover al eens een wetenschappelijk onderzoek is verricht. Ik ga van mijn eigen ervaring uit en die ervaring is, dat moderne kunst door vele mensen, vooral mensen van 50 jaar en ouder, lelijk gevonden wordt. Ik heb daarbij uiteraard niet diegenen op het oog, die als kunstbeoefenaars en kunstkenner van beroep dagelijks in direct contact met moderne kunst staan en voor wie de vraag 'mooi of lelijk' meestal niet zo'n belangrijke rol speelt. Neen, ik denk aan diegenen, die, zonder 'van het vak' te zijn, van kunst willen genieten en er hun leven door willen laten veraangenamen, verfraaien en verrijken. En juist voor die mensen betekent het dikwijls een obstakel voor hun verlangen, om van moderne kunst te genieten, dat ze met de beste wil niet tot genot kunnen komen, omdat de kunstprodukten hun óf totaal niets zeggen óf omdat ze ze bepaald lelijk, onaesthetisch, soms zelfs stuitend en afschuwelijk vinden, en bovendien vaak ook volslagen onbegrijpelijk.

Ik meen, dat dit een vrij algemeen verschijnsel is en dat daarom de vraag naar het waarom gewettigd is. We willen immers altijd graag weten, wat de oorzaken zijn van een verschijnsel dat ons treft en dat alleen daarom al van belang is, omdat velen dezelfde ervaring hebben.

Mensen van genoemde generatie, die een schilderij van Rembrandt of Ruysdael of Breitner bekijken, zullen niet allemaal een eender oordeel over zo'n kunstwerk hebben, maar de meesten van hen zullen op zijn minst van mening zijn, dat zo'n schilderij mooi geschilderd is. Bovendien kunnen ze het voorgestelde met gemak herkennen. Ook als zij voor een beeldhouwwerk van Michel Angelo of voor een oude Griekse tempel staan of een rondgang maken door een Romaanse of Gothische kerk of een kasteel uit de 16e of 17e eeuw, zullen zij de schoonheid daarvan meestal bewonderen en niet al te onwennig tegenover de kunst uit die tijdperken staan. Enigszins anders is het gesteld met een kunstwerk uit het verleden op literair gebied. Om te genieten van een middeleeuws dichtwerk of een roman uit de 17e eeuw, is vanzelfsprekend een vrij grote kennis van de taal met zijn bijzondere moeilijkheden uit die tijd nodig, en die kennis is niet zo algemeen als het vermogen, beeldende kunst uit vervlogen tijden te begrijpen of althans aan te voelen. Met muziek is het weer een tikje anders gesteld. Omdat muziek veel meer dan de beeldende kunst en de

literatuur direct het gevoel aanspreekt — immers er ligt meestal in eerste instantie geen concrete voorstelling of gedachteninhoud aan ten grondslag — kunnen we zonder speciale vakkennis en zonder van de technische problemen van de muziek op de hoogte te zijn, van een stuk muziek genieten. Maar ik moet er dadelijk aan toevoegen, dat zo'n stuk muziek ons ook volkomen vreemd kan zijn en ons gevoelsleven totaal onberoerd kan laten. Er zijn duizenden mensen, die een fuga van Bach niet kunnen áanhoren of er bepaald kregelig van worden, zo saai en eentonig en gevoelsarm doet die muziek hen aan! Hier komen we bij een belangrijk punt in verband met het onderwerp van vandaag. We weten allemaal, dat Bach door heel vele mensen, zowel muziekbeoefenaars als mensen, die niet wat we noemen muzikaal gevormd zijn, ten zeerste bewonderd wordt en als één van de grootste kunstenaars van alle tijden wordt beschouwd. Talloze mensen genieten elk jaar in de Paastijd van een uitvoering van de Matthäuspassion, maar van die tallozen zijn er heel wat, die bij een fuga van Bach in slaap vallen. Wat is daarvan de oorzaak?

HUMANISME

EN SEXUALITEIT onder
redactie van dr. J. P. van Praag

f 0.95

HUMANISTISCH VORMINGSONDERWIJS

f 0.50

DIT WORDT GEDAAN

f 0.50

MODERN HUMANISME

door Dr. J. P. van Praag

f 1.75

DE HUMANISTEN OVER OORLOG EN VREDE

f 1.65

Te bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

de volzin

De schoone volzin, dien wij eens vernamen,
Wordt tot een dieper, zuiverder geluid,
Als door gedachten heen, die tot ons kwamen,
Zijn verre weerklink onze dromen kruidt.

Dan vloeien aandacht en verbeelding samen
En, zooals in de stilte een vogel fluit,
Slaat over 't innigste, dat wij beramen,
Het eigen woord opeens de vleugels uit.

Zoo is het met de liefde en met leven:
Wanneer aan 't hart een liefde wordt gegeven
Kennen wij eerst nog haar gestalte niet, —

Maar later, als de jaren zijn gekomen,
Ligt zij voor altijd in ons opgenomen
Als onze liefde, sterk om ons verdriet.

JAN PRINS

(Uit: Dichters van deze tijd)

Ik geloof, dat die 'slapers' de Matthäuspassion mooi vinden, omdat ze deze muziek elk jaar horen en er vertrouwd mee geraakt zijn, en ook, omdat aan die muziek het bekende en vertrouwde lijdensverhaal van Christus ten grondslag ligt, dat hen ontroert zoals elk aangrijpend verhaal van een onschuldig veroordeelde en gemartelde mens. De luisteraar, die met deze muziek vertrouwd is geraakt, ondergaat tegelijk met het luisteren naar de muziek het ontroerende lijdensgebeuren, zoals dat in de tekst tot uitdrukking wordt gebracht. Een fuga van Bach echter is voor velen zonder inhoud en geeft hun geen enkel houvast. De luisteraar, die niet met deze muziek vertrouwd is, ondergaat haar als een soort technisch bouwwerk van klankcombinaties, waaraan hij geen eigen innerlijke beleving kan vastkoppelen. Die muziek is niet de uitdrukking van een bekende emotie. Ze doet hem dus niets. En kunst, die ons niets doet, heeft geen betekenis voor ons. En wat geen betekenis voor ons heeft, dat verwerpen we als waardeloos

of het laat ons onverschillig. We zijn gauw geneigd iets waardeloos te noemen, wat voor ons zelf geen waarde heeft. En hoe reageren we in zo'n geval vaak? We zeggen dan niet zo gauw: Ik begrijp het niet, of: nog niet (dit laatste zou eigenlijk wel verstandig zijn, want hoe vaak komt het niet voor, dat we in een later stadium van onze ontwikkeling iets leren begrijpen, wat voordien ontoegankelijk voor ons was!) — neen, we zeggen dan kortweg: Ik vind het lelijk, of op zijn best: Ik kan het echt niet mooi vinden! Om iets mooi te vinden, daarvoor is namelijk nodig een gevoel van vertrouwdheid. Een goed Hollands spreekwoord zegt: 'Wat de boer niet kent, eet hij niet!' Met andere woorden: in aanleg hebben wij allemaal een afkeer van, of angst voor het volkomen nieuwe. Dat is heel begrijpelijk: Het is in oorsprong een vorm van zelfbescherming. Het onbekende kan immers gevaarlijk zijn. En ook al behoeven we de moderne kunst nu niet bepaald gevaarlijk te noemen, vele mensen krijgen bij de ontmoeting daarmee toch licht een gevoel van onbehaaglijkheid. In het bijzonder geldt dit voor de experimentele muziek van onze dagen, die nauwelijks of in het geheel niet meer aan vertrouwde klankschema's herinnert.

Hoe komt het nu, dat in de moderne kunst zoveel voorkomt, wat we niet als iets vertrouwds herkennen? Wel, ik geloof, dat we hier met iets te maken hebben, wat uitermate belangrijk is in verband met het karakter van de tijd, waarin we leven. Al lijkt het bijna een gemeenplaats te zeggen: dat we in een tijd van bijzonder belangrijke ontwikkelingen leven — in zekere zin oordeelt immers ieder geslacht zo over zijn eigen tijd — we behoeven dit inzicht toch ook niet te verloochenen, als we er diep van overtuigd zijn. Er hebben zich zo ingrijpende veranderingen op alle gebied van het menselijk leven in onze eerste eeuwheft voorgedaan, de technische ontwikkeling gaat zo snel en heeft ook op een nooit eerder gekende wijze betrekking op bijna de hele wereld — de hedendaagse communicatiemiddelen maken het mogelijk, dat een belangrijke gebeurtenis of een nieuwe vinding of ontdekking nog dezelfde dag over de hele aarde rondgeseind wordt — dat onze innerlijke ontwikkeling daarbij wel ten achter móést blijven!

Maar het is nu juist het wezen van de kunstenaar, dat juist hij de fijnste antenne bezit voor de 'radio'-golven van het ver-

HET HUMANISME IN DE MODERNE WERELD

(lezingen op het 16e congres door prof. dr. ir. J. P. Mazure
en dr. H. Bongers, ingeleid door prof. dr. J. P. van Praag)

Te bestellen door storting of overschrijving op postrekening 30.49.60
t.n.v. het Humanistisch Verbond — Utrecht.

PRIJS f 0,85

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15x23 cm. - Omvang ca. 250 pag.s

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30.49.60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond
POSTBUS 114 — UTRECHT

nieuwingsproces. Hij neemt, vaak onbewust, het initiatief voor de nieuwe koers, die de menselijke psyche verder zal gaan volgen op haar reis naar de toekomst. In dit gebeuren vinden we, dacht ik, de verklaring van het bekende feit, dat de moderne kunstenaar door de meesten van zijn tijdgenoten niet begrepen wordt. De meerderheid van de mensheid heeft behoefte aan de zekerheid van het bekende en verlaat zeer ongaarne de paden van de traditie. Alleen zo nu en dan wordt een aantal mensen door een plotselinge stroomversnelling meegesleurd, een stroomversnelling, die meestal in gang wordt gebracht door vooruitstrevende enkelingen, en dan beleven we een revolutie op materieel of geestelijk gebied. Zo'n revolutie kan ongekende krachten ontketen en het patroon van de samenleving grondig veranderen, maar in verreweg de meeste gevallen volgt daarna, als de hoge golven tot rust zijn gekomen, een reactie, en het resultaat van de beroeringen blijkt dan een compromis te zijn tussen het oude en het nieuwe. Dit compromisverschijnsel komt ook op het gebied van de kunst voor, namelijk dan, als een bepaalde 'school' regels gaat opstellen aangaande de eisen, waaraan kunstproducten dienen te voldoen. Dat is dan als het ware een inventarisering van de inzichten, waartoe men op een bepaald moment is gekomen. Maar altijd zullen die kunstenaars, die hun diepste intuïtie volgen, zich aan die regels moeten onttrekken, omdat ze slechts in volledige vrijheid werkelijk schepend kunnen zijn. Steeds zullen we daarom tweërlei kunstbeoefening kunnen waarneemen: die van een school, die zich aan een gevestigde traditie houdt en als het ware een bepaalde mode handhaaft, en die van de vernieuwers, die de traditie over boord gooien en nieuwe, voor de tijdgenoot vaak onbegrijpelijke wegen bewandelen. De vertegenwoordigers van de school vinden hun

aanhangers onder het grote publiek. De vernieuwers worden door de meesten uitgekrenen als barbaren, die van de schone kunst een monsterlijke vertoning maken, ja, het kan zelfs gebeuren, dat de overheid er zich mee gaat bemoeien en de produkten van de voortrekkers als 'ontaarde kunst' veroordeelt en verbiedt. Dit hebben we in het Nazi-Duitsland van de dertiger jaren beleefd.

Nog een andere oorzaak moet ik vermelden, waardoor de moderne kunst niet, zoals de kunst uit vroeger tijd toch zo vaak, door ons als schoonheid wordt beleefd. Onze eeuw heeft twee wereldoorlogen meegemaakt, die de uitbarsting waren van enorme spanningen onder de mensheid. Vooral de tweede wereldoorlog was een explosie van weergaloze menselijke ontreddering, wreedheid en gruwelen. En ook nu nog is onze wereld een vulkaan van spanningen, waar niemand raad mee weet. Is het wonder, dat de kunstenaars van nu, vooral de jongeren, die spanningen in hun werk tot uitdrukking brengen? En dat een dergelijke gemoeds- en geestesgesteldheid geen rustige, harmonische kunst kan voortbrengen, is heel begrijpelijk. Denkt u maar aan het bekende beeld in Rotterdam, dat de wanhoop en het machteloze leed om de verwoesting van die stad zo aangrijpend vertolkt. Onze eerste reactie bij het aanschouwen daarvan kan onmogelijk een gevoel van rustgevende schoonheidservaring zijn, maar we voelen ons geschokt en wellicht rampzalig. Het eenvoudige en bijna nietszeggende woord 'mooi' is hier nauwelijks van toepassing! Is het dan met de moderne kunst zo gesteld, dat de kunstenaar van onze dagen de duidelijke bedoeling heeft, kunstwerken te scheppen, die ons verbijsteren of afstoten of ons een gevoel van rampzaligheid en radeloosheid geven? Ik geloof niet, dat dat de bedoeling is. Een kunstenaar heeft meestal geen bedoeling! Hij moet aan iets vorm geven, wat in hem tot leven is gekomen en wat hem machtig beweegt. Daar komt nog bij, dat hij steeds op zoek is naar een nieuwe benadering van het leven door middel van zijn kunst en naar nieuwe uitdrukkingsmogelijkheden. Eén van die betrekkelijk nieuwe pogingen is het non-figuratieve, dat wil zeggen het zich vrij-maken van naturalistische, gemakkelijk herkenbare vormen. Dit geldt in de eerste plaats natuurlijk voor de beeldende kunst, maar in overdrachtelijke zin ook voor muziek en literatuur. De kunstenaar van nu voelt zich gedrongen, de vertrouwde uitbeeldingsvormen prijs te geven, omdat die niet meer toereikend zijn of in elk geval niet toepasselijk om de volkomen nieuwe levensgevoelens en levensproblematiek te vertolken. Zoals de hele wereld, zo is ook de kunstenaar thans op zoek naar nieuwe oplossingen. Dat we de resultaten vaak niet mooi vinden, is het gevolg van het feit, dat wij ons natuurlijkerwijs vastklampen aan het oudvertrouwde, om tenminste nog éniġ houvast te hebben. 'Waarom vinden we de moderne kunst vaak zo lelijk?' Ik meen, dat we ontdekt hebben, dat we aan het begrip 'mooi', aan het begrip 'schoonheid', een andere inhoud moeten geven dan we meestal gewend waren te doen. In onze dagen kunnen we niet als

vanzelfsprekend verwachten, dat we door de kunst aangenaam gestreeld worden en er onze beste momenten van innerlijke rust en harmonie in terugvinden. De kunstenaar geeft vorm aan de wereld, waarin hij leeft, misschien ook aan een wereld, die hij ziet komen. En die wereld is nu eenmaal niet een wereld van rust, vrede en harmonie, maar één van angstwekkende spanningen en elk ogenblik dreigende explosies. Wij leven in een tijd van overgang naar nieuwe samenlevingsvormen, ook de kunstenaar leeft in die wereld en experimenteert met nieuwe uitdrukkingsvormen voor een nieuw levensgevoel.

Zodra dit experiment tot een mode verstart of zelfs het karakter van charlatanerie aanneemt, zijn we gerechtigd, de kunstproducten als onwaarachtig af te wijzen. Ik meen, dat we zo de weg kunnen vinden, om onze houding te bepalen ten aanzien van heden-daagse kunst! Als de kunstenaar er in slaagt,

ons het gevoel te schenken van echtheid, van waarachtigheid, dan behoeven we ons voorlopig niet af te vragen, of zijn schepping 'mooi' is. Een waarachtig kunstwerk zal voor ons een stuk leven als door een bliksemflits in een volkomen nieuw licht plaatsen en wij zullen er door getroffen, verrast, ontroerd, verbijsterd of verblijd worden. Uiteindelijk blijft de enige maatstaf voor de beoordeling van kunst die van de eigen ervaring, de eigen emotie. Als we een kunstwerk aanvaarden in zijn waarachtigheid, dan zullen we er, hoe vreemd we er in den beginne ook tegenover staan, op den duur vertrouwd mee raken en het niet meer uit onze beleving kunnen wegdenken. En dan ontdekken we, misschien tot onze verbazing, dat we er geen behoefte meer aan hebben antwoord te geven op de vraag, of we het 'mooi' vinden.

G. C. A. SCHRIJVERS

Regen

.... De regen regent over bos en zee en over de stille velden. In de slootjes regent de regen, op de verre buitenwegen en op het zinken platje van de keuken.

In de vuile gootjes van de binnenstad regent de regen en de regen regent op de keetjes van de burgerwacht. En op het trottoir met de natte krant, de uienenschil en het lucifertje.

De gevangene in zijn cel hoort de regen, de moeder staat voor het raam met haar kindje. De kellner staart in de regen door de spiegelruit voorbij het kleintje koffje. De politicus loopt op en neer in zijn kamer en bedenkt wat hij zeggen zal, maar hij blijft staan en luistert naar de regen.

De regen regent over de schepen in de havens, over het station en de emplacementen, over de fabrieken buiten de stad. En over het oude paard van de kolenwagen aan de overkant.

Zachtjes ritselt de regen in de graskantjes van de weg. Zij lekt langs de planken van het fietsenhok en langs het warme gezicht van het schoolmeisje. Langs het gelaat van de oude man die heeft liefgehad. Langs de vale gezichten van de chauffeur en de journalist met zijn potloodje.

Op de rode pannendaken der oude huizen, op de afdakjes en de binnenplaatsen, in de steegjes en de hofjes, en in de groene grachten van de oude stad regent de regen.

Zij regent pokkeputjes in het stille strand, waar het seizoen verkeken is. Op de daken der hotels met de rood pluche kamertjes regent zij, over de lege ambtenaarsbuurten en de bouwterreinen.

Op de tramremise en de kar van de bakker, op de werkman van het sintelpad. En er is een diepe zwarte toon gekomen in de din-
gen, oud en dromerig en vertrouwd.

Zo regent de regen...

J. C. van Schagen
(geb. 1891)

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

De Japanse steenhouwer

Er was een man die stenen hieuw uit de rots. Zijn arbeid was zeer zwaar, en hij arbeidde veel, doch zijn loon was gering, en tevreden was hij niet.

Hij zuchtte omdat zijn arbeid zwaar was, en hij riep: och, dat ik rijk ware, om te rusten op een balé-balé met klamboe van rode zijde. En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij was rijk. En hij rustte op een balé-balé, en de klamboe was van rode zijde.

En de koning des lands toog voorbij, met ruiters voor zijn wagen. En ook achter de wagen waren ruiters, en men hield de gouden pajoeng boven het hoofd van de koning. En toen de rijke man dit zag, verdroot het hem dat er geen gouden pajoeng werd gehouden boven zijn hoofd. En tevreden was hij niet.

Hij zuchtte, en riep: ik wenste koning te zijn. En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij was koning. En voor zijn wagen reden vele ruiters, en ook waren er ruiters achter zijn wagen, en boven zijn hoofd hield men de gouden pajoeng.

En de zon scheen met hete stralen, en verbrandde het aardrijk, zodat de grasscheut dor werd.

En de koning klaagde dat de zon hem schroeide in het gelaat, en macht had boven hem. En tevreden was hij niet.

Hij zuchtte, en riep: ik wens de zon te zijn. En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij was de zon. En hij zond zijn stralen naar boven, en naar beneder, naar de rechterzijde en naar de linkerzijde, en alom.

En hij verschroeide de grasscheut op het aardrijk en het gelaat der vorsten die op de aarde waren.

En een wolk stelde zich tussen de aarde en hem, en de stralen der zon stuitten daarop terug.

En hij werd toornig dat zijner macht weerstaan werd, en hij klaagde dat die wolk machtig was boven hem. En tevreden was hij niet.

Hij wilde de wolk zijn, die zo machtig was. En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij werd een wolk, en plaatste zich tussen de zon en de aarde en ving de stralen op, zodat het gras groen werd.

En de wolk regende in grote druppelen op het

aardrijk, en deed de rivieren zwellen, en bandjirs voerden de kudden weg.

En hij verwoestte door veel waters het veld. En hij viel neer op een rots, die niet week. En hij klaterde in grote stromen, maar de rots week niet.

En hij werd toornig omdat de rots niet wijken wilde, en omdat de sterkte van zijn stromen ijdel was. En tevreden was hij niet. Hij riep: aan die rots is macht gegeven boven mij. Ik wenste die rots te zijn.

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij werd rots, en bewoog niet als de zon scheen, en niet als het regende.

En daar kwam een man met houweel, en met puntige beitel, en met zware hamer, die stenen hieuw uit de rots.

En de rots zeide: wat is dit, dat die man macht heeft boven mij, en stenen houdt uit mijn schoot? En tevreden was hij niet.

Hij riep: ik ben zwakker dan deze... ik wenste die man te zijn.

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: u zij gelijk gij gezegd hebt.

En hij was steenhouwer. En hij hieuw stenen uit de rots, met zware arbeid, en hij arbeidde zeer zwaar voor weinig loons, en hij was tevreden.

* * *

Misschien is niets geheel waar, en zelfs dat niet.

*

Wie u zelfvernederig voorstelt als deugd, is een bedrieger.

*

Het uitroeien van één vooroordeel is meer waard dan het bedenken van tien nieuwe stelsels.

*

Als een hardloper zijn been breekt, is het bal paré bij de kruipers.

*

't Idee dat men daadlijk begrijpt is veelal 't begrijpen niet waard.

*

Lasteraars en dichters scheppen niet. Zij rangschikken.

lezingen voor de radio

zo. 21 nov. VARA 9.45 uur: P. Spigt: „Misschien is niets geheel waar”.

zo. 28 nov. VARA 9.45 uur: W. van Dooren: onderwerp nog niet bekend.

ma. 29 nov. AVRO 16.15—16.25 uur: B. W. Schaper: „Eenvoudige levenswijsheid”.

zo. 5 dec. VARA 9.45 uur: G. Stuveling: „Uit humanistisch oogpunt”.